KAUPADE VABA LIIKUMINE

Kaupade vaba liikumine on koos kapitali, teenuste ja isikute vaba liikumisega üks ELi neljast majanduslikust põhivabadusest. Siinses tekstis selgitatakse selle õiguslikku alust, ajalugu, tekkinud probleeme ja Euroopa Parlamendi tööd nende lahendamisel.

ÕIGUSLIK ALUS

Kaupade vaba liikumine üle ELi riikide piiride põhineb **Euroopa Liidu toimimise lepingul**.

— Lepingu artikliga 26 kohustatakse ELi võtma meetmeid, mille eesmärk on rajada siseturg ja tagada selle toimimine. Lisaks määratletakse selles siseturg sisepiirideta alana, mille ulatuses tagatakse kaupade, isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumine.

— Lepingu artiklites 28–37 kirjeldatakse, kuidas EL kavatseb siseturu saavutada ning seda säilitada ja arendada. Selles valdkonnas võetavad meetmed hõlmavad impordi- ja eksporditollimaksude keelustamist ELi riikide vahel ning ühise tollitariifistiku kohaldamist kolmandatest riikidest pärit toodete suhtes.

MIKS ON KAUPADE VABA LIIKUMINE NII OLULINE?

Kaupade vaba liikumine on ELi pikaajaline põhimõte, mille eesmärk on saavutada Euroopa integratsioon ja majanduskasv kaubanduse kaudu.

Pärast teist maailmasõda oli Euroopa majanduslikult killustunud ja seal kehtisid jäigad riiklikud kaubandustõkked. Eri vääringud, tollimaksud, piirangud ja vastuolulised standardid takistasid Euroopa majandusarengut ja sõjajärgset taastumist. EL püüdis juba oma esimestes arenguetappides 1950. aastatel seda olukorda parandada, luues ühisturu – riikidevahelise ühenduse, mis põhineb järgmiste objektide vabal liikumisel:

— kaubad,

— isikud,

— teenused,

— kapital.

Euroopa Majandusühenduse (üks Euroopa ühendustest, mis eelnes ELile) ja selle loodud ühisturu eesmärk oli muuta kaubandus- ja tootmistingimusi kõigis ühenduse liikmeks olevates riikides ning astuda samm Euroopa tihedama poliitilise ühendamise suunas. Selle konkreetsed eesmärgid hõlmasid elu- ja töötingimuste parandamist, tasakaalustatud kaubandust ja ausat konkurentsi ning majanduslike ja sotsiaalsete erinevuste vähendamist eri piirkondade vahel. Samuti oli selle eesmärk kaotada järk-järgult rahvusvahelise kaubanduse piirangud ühise kaubanduspoliitika kaudu.

Ühisturg, mida hiljem hakati nimetama „ühtseks turuks“ või „siseturuks“ (need kaks mõistet on sama tähendusega), on olnud ELi konkurentsivõime ja majanduskasvu peamine liikumapanev jõud. EL on loomisest alates pidevalt püüdnud parandada

Euroopa Parlament

oma toimimist, kõrvaldades kaubandustõkkeid ning tagades samal ajal tarbijatele ja ettevõtjatele ohutusstandardid. ELi praegused jõupingutused keskenduvad selles valdkonnas ühtse turu edasisele süvendamisele ja lõimimisele, sealhulgas õigusnormide lihtsustamise ja halduskoormuse vähendamise ning välise sõltuvuse vähendamise kaudu.

KAUPADE VABA LIIKUMISE AJALUGU

Kahte liiki kaupade – söe ja terase – vaba liikumine on ELi päritoluloos kesksel kohal. Need ressursid olid andnud tõuke esimese ja teise maailmasõja sõjamasinatele, millel olid laastavad tagajärjed. Osana Euroopa valitsuste püüdlustest tagada püsiv rahu esitas Prantsusmaa välisminister Robert Schuman 9. mail 1950 deklaratsiooni, milles tehti ettepanek luua Euroopa Söe- ja Teraseühendus. See tähendas kuue riigi söe- ja teraseressursside ühendamist: Prantsusmaa, Lääne-Saksamaa, Itaalia, Madalmaad, Belgia ja Luksemburg. Deklaratsiooni sõnastuse kohaselt pidi see muutma nende riikide vahelise sõja „mitte ainult mõeldamatuks, vaid ka praktilisel tasandil võimatuks".

Euroopa Söe- ja Teraseühendus loodi 1951. aastal Pariisi lepinguga. Sellega seati sisse nende kahe olulise energia- ja taristuressursi vaba liikumine osalevate riikide vahel, vabastati juurdepääs nende tootmisallikatele ja püüti vähendada oskustööjõu nappust. Samuti kehtestati sellega turu järelevalve, konkurentsieeskirjade järgimise seire ja hindade läbipaistvuse tagamise mehhanismid ja eeskirjad.

1958. aasta Rooma lepinguga loodi Euroopa Majandusühendus ja ühisturg. Selle osalised olid samad kuus riiki ja sellega kehtestati liikmetele tähtajad tollitõkete, sealhulgas tollimaksude ja koguseliste piirangute (eksporditavate või imporditavate kaupade mahu kvoodid) kaotamiseks ning nähti ette kolmandatest riikidest imporditud kaupade suhtes ühise tollitariifistiku järkjärguline kehtestamine. See viidi lõpule 1. juuliks 1968. Aastatel 1957–1970 suurenes kaubavahetus liikmesriikide vahel kuus korda ning Euroopa Majandusühenduse kaubavahetus ülejäänud maailmaga kolmekordistus.

KAUPADE VABA LIIKUMISE SAAVUTAMISEL TEKKIVAD PROBLEEMID

Rooma lepingul oli **kaks eesmärki**, mida 1968. aastaks ei saavutatud:

— tollimaksude ja koguseliste impordipiirangutega **samaväärse toimega** meetmete keelustamine Euroopa Majandusühenduses;

— **riigisiseste õigusaktide ühtlustamine** – protsess, mille käigus ELi liikmesriigid kohandavad oma õigusakte, et ühtlustada oma õigust ning hõlbustada nõuete täitmist ja jõustamist piiriüleselt.

Edasises tegevuses kaupade vaba liikumise tagamiseks muutus nende eesmärkide saavutamine keskseks.

A. Samaväärne toime

Kuna Rooma lepingus ei olnud määratletud meetmeid, millel oleks tollimaksude ja koguseliste piirangutega samaväärne toime, ei saavutatud nende keelustamist. Määratlused esitati kohtupraktikas, täpsemalt järgmistes Euroopa Kohtu otsustes.

Tollimaksudega samaväärse toimega maksude keelustamine

1962: Euroopa Majandusühenduse Komisjon *vs.* Luksemburgi Suurhertsogiriik ja Belgia Kuningriik

Euroopa Kohus leidis, et maksu võib pidada tollimaksuga samaväärseks, kui:

— seda kohaldatakse toote suhtes kas selle importimise ajal või pärast seda ja

— seda kohaldatakse konkreetselt teisest ELi riigist imporditud toote suhtes, mitte sarnase omamaise toote suhtes.

Seda seetõttu, et teisest ELi riigist pärit toote hinna muutmisel oleks maksul samasugune mõju toodete vabale liikumisele nagu tollimaksul.

Koguseliste piirangutega samaväärse toimega meetmete keelustamine

1974: Procureur du Roi *vs.* Benoît ja Gustave Dassonville

Euroopa Kohus asus oma otsuses seisukohale, et kõiki ELi riikide kehtestatud kaubandusreegleid, mis võivad ELi riikide vahelist kaubavahetust otseselt või kaudselt ja tegelikult või potentsiaalselt takistada, tuleb pidada koguseliste piirangutega samaväärse toimega meetmeteks ning need tuleks seega keelustada.

1979: Rewe-Zentral AG *vs.* Bundesmonopolverwaltung für Branntwein

Kohtu põhjendusi arendati edasi kohtuotsuses, mis sai tuntuks kui Cassis de Dijoni kohtuasi ning millega kehtestati põhimõte, et iga toode, mis on ELi riigis õiglaste ja traditsiooniliste reeglite ning selle riigi tootmisprotsesside kohaselt seaduslikult valmistatud ja turustatud, tuleb lubada ka iga muu ELi riigi turule, ilma et selle suhtes kehtestataks selle muu ELi riigi riigisiseses õiguses määratletud täiendavaid keelde või piiranguid.

See oli vastastikuse tunnustamise põhimõtte määratlemise üle peetud arutelu põhiargument – kui kaubad vastavad ühes ELi riigis nõutavatele õiguslikele standarditele, on teised ELi riigid üldiselt kohustatud need kaubad vastu võtma. Seetõttu on ELi riigid isegi ELi õiguslike ühtlustamismeetmete puudumisel kohustatud lubama oma turgudele teistes ELi riikides seaduslikult toodetud ja turustatud kaupu.

1993: Kecki kohtuotsus

Koguseliste impordipiirangute keeldu ja kõiki samaväärse toimega meetmeid piirab oluline nn Kecki kohtuotsus. See kohtuasi keskendus muutmata kujul toodete edasimüügile Prantsusmaal nende tegelikust ostuhinnast madalama hinnaga. Kuigi kahjumiga edasimüük oli Prantsusmaal keelatud, väitis kostja, et see on vastuolus koguseliste impordipiirangute ja kõigi samaväärse toimega meetmete keeluga ning isikute, teenuste ja kapitali vaba liikumise ja vaba konkurentsi põhimõtetega ühisturul. Kohus leidis, et riigisisesed õigusnormid, millega piiratakse või keelatakse teatav müügikorraldus, ei pruugi takistada ELi-sisest kaubandust ning ei kuulu seega selle keelu alla, kui see korraldus ei ole diskrimineeriv (st seda kohaldatakse kõikide riigi territooriumil tegutsevate asjaomaste ettevõtjate suhtes ning see mõjutab õiguslikult ja faktiliselt ühtmoodi kodumaiste ja teistest ELi riikidest pärit toodete turustamist).

Koguseliste piirangutega samaväärse toimega meetmete keelustamisel lubatud erandid

Rooma lepinguga lisati erandid koguseliste piirangutega samaväärse toimega meetmete keelustamisel. Need erandid on nüüd lisatud ELi toimimise lepingusse ja

võimaldavad ELi riikidel kehtestada koguseliste piirangutega samaväärseid piiranguid mittemajanduslikel põhjustel, nagu:

— kõlblus,

— poliitika,

— turvalisus.

Neid erandeid tuleks tõlgendada kitsalt ja need ei tohi põhjustada ELi riikide vahel meelevaldset diskrimineerimist ega varjatud kaubandustõkkeid. Need peavad teenima otseselt avalikku huvi ja olema kavandatud kaitsetasemega proportsionaalsed.

Erandid riiklikest keeldudest või piirangutest

Euroopa Kohus otsustas Cassis de Dijoni kohtuasjas, et ühes ELi riigis seaduslikult toodetud ja turustatud toodet peaks saama vabalt müüa mis tahes teises ELi riigis, ilma et selle suhtes kohaldataks täiendavaid keelde või piiranguid. See tähendab, et ELi riik peab tegema erandeid teatavate toodete riiklikest keeldudest või piirangutest, et tagada nende vaba müük, tingimusel et kõnealused kaubad vastavad kohustuslikele nõuetele, näiteks:

— tõhus maksujärelevalve,

— rahvatervise kaitse,

— kaubanduslik õiglus ja

— tarbijakaitse.

Üks näide on majoneesi müük Belgias. Belgia õiguse kohaselt peab tootel selleks, et seda saaks märgistada ja müüa kui majoneesi, olema vähemalt 70% rasvasisaldus ja see peab sisaldama 5% puhast munakollast. Belgias saab neid reegleid kohaldada siiski üksnes Belgia tootjate valmistatud majoneesi suhtes; Belgia ei saa peatada toote märgistamist majoneesina ja selle müüki, kui see on valmistatud mujal ELis, isegi kui selle rasva- või munasisaldus on väiksem ega vasta seetõttu Belgia kriteeriumidele.

ELi riigid peavad teavitama Euroopa Komisjoni sellistest eranditest oma riigisisestes õigusnormides ning selliste meetmete järelevalveks on kehtestatud teabevahetusmenetlused ja järelevalvesüsteem. Neid menetlusi ajakohastati ja need vormistati vastastikust tunnustamist käsitlevas määruses, mis jõustus 19. aprillil 2020. Selles määruses määratakse kindlaks vastastikuse tunnustamise põhimõttega seotud pädevate asutuste õigused ja kohustused ning ettevõtjate õigused ja kohustused, kui nad müüvad kaupu teises ELi riigis. Selles kirjeldatakse, kuidas kohaldada vastastikust tunnustamist üksikjuhtudel, sealhulgas vabatahtliku vastastikuse tunnustamise deklaratsiooni kaudu. Määruse eesmärk on edendada halduskoostööd, et parandada vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaldamist, näiteks ELi veebiülese teabejagamisplatvormi ehk turujärelevalve info- ja teavitussüsteemi kaudu.

B. Riigisiseste õigusaktide ühtlustamine

Kaupade vaba liikumise saavutamiseks pidid ELi riigid oma õigusakte ühtlustama, kohandades neid, et hõlbustada nõuete täitmist ja jõustamist piiriüleselt. 1985. aasta juunis avaldas Euroopa Komisjon tegevuskava, mille eesmärk oli kaotada seitsme aasta jooksul kõik füüsilised, tehnilised ja maksualased tõkked vabale liikumisele ELis. Euroopa Komisjoni 1985. aasta valges raamatus siseturu väljakujundamise kohta võeti

kasutusele uus lähenemisviis, mis väldiks üksikasjalikku ühtlustamist, keskendudes riigisiseste normide vastastikusele tunnustamisele.

Selle lähenemisviisi kohaselt piirdub ühtlustamine oluliste nõuetega ja toimub siis, kui riigisisesed normid ei ole samaväärsed ja takistavad kaubandust. Selle meetodi eesmärk on tagada kaupade vaba liikumine, ühtlustades tehniliselt terveid sektoreid ja säilitades avaliku huvi kaitse kõrge taseme, mis puudutab selliseid valdkondi nagu mänguasjad, ehitusmaterjalid, masinad, gaasiseadmed ja telekommunikatsiooniseadmed.

1987. aasta ühtses Euroopa aktis sätestati siseturu väljakujundamise õigusraamistik, mille kohaselt tuli kõik vaba liikumise füüsilised, tehnilised ja maksudega seotud tõkked kõrvaldada 31. detsembriks 1992. Samuti laiendati sellega kvalifitseeritud häälteenamuse kasutamist nõukogus, vähendades seeläbi ühehäälsust nõudvate valdkondade arvu. See kehtib siseturuga seotud direktiivide kohta, mis tähendab, et selle asemel, et kõik ELi riigid peavad õigusakti vastuvõtmiseks selle poolt hääletama, võib õigusakti vastu võtta, kui poolt hääletab vähemalt 55% ELi liikmesriikidest, kes esindavad vähemalt 65% ELi kogurahvastikust.

Aastatel 1985–1992 võeti kogu ELis vastu 282 õigusakti selliste tõkete kõrvaldamiseks ning 1. jaanuaril 1993 loodi ühtne turg.

Ühtlustamisprotsess võimaldas kõrvaldada takistused kaupade vabalt liikumiselt kogu ELis, näiteks muutes riigisisesed sätted teises ELi riigis seaduslikult toodetud kaupade suhtes mittekohaldatavaks. Ühtlustamisega kehtestati ka ühised eeskirjad, mille eesmärk oli tagada kaupade ja toodete vaba ringlus ning muude ELi eesmärkide täitmine, nagu keskkonnakaitse, tarbijakaitse ja turukonkurentsi toetamine.

ÜHTSE TURU VÄLJAKUJUNDAMINE

Alates ühtse turu loomisest 1993. aastal on see taganud kaupade, teenuste, isikute ja kapitali vaba liikumise kogu ELis. See hõlmab 27 ELi liikmesriiki ning Norrat, Islandit ja Liechtensteini, samal ajal kui Šveitsil on osaline juurdepääs, mida reguleeritakse kahepoolsete lepingutega.

Samas on kaupade ja teenuste liikumisega ühtsel turul endiselt probleeme. Nende probleemide lahendamiseks ja tulevaste probleemide ennetamiseks on astutud märkimisväärseid samme, näiteks:

— uue õigusraamistiku vastuvõtmine 2008. aastal, et parandada turujärelevalvet ja toodete nõuetele vastavust;

— ühtse turu normide täitmise tagamise rakkerühma loomine 2020. aastal, et teha koostööd ELi riikide ja Euroopa Komisjoniga eesmärgiga tuvastada ühtse turu kõige olulisemad ja pakilisemad tõkked ning tegutseda nende kõrvaldamise nimel;

— pärast COVID-19 pandeemiat võeti 2024. aastal vastu siseturu hädaolukorra ja vastupanuvõime määrus, et ennetada tulevasi kriisiga seotud kaubandushäireid.

Vaatamata nendele edusammudele mõjutavad ühtset turgu jätkuvalt püsivad tõkked, mis mõjutavad negatiivselt kaubandust ja investeeringuid. Seda probleemi rõhutati Enrico Letta 2024. aasta aprilli aruandes „Much more than a market“ (Palju enamat kui turg) ja Mario Draghi 2024. aasta septembri aruandes „The future of European

competitiveness“ (Euroopa konkurentsivõime tulevik). Neid teemasid käsitleti Euroopa Komisjoni 2025. aasta ühtse turu strateegias, milles määratakse kindlaks ühtse turu potentsiaali ärakasutamisel esinevad nn kümme kohutavat tõket. Need tõkked, mille kõrvaldamine on strateegias ette nähtud, hõlmavad liiga keerulisi ELi õigusnorme, raskusi ettevõtete asutamisel ja käitamisel, pikki ja keerulisi kutsekvalifikatsioonide tunnustamise menetlusi ELi riikides ning pakendamist, märgistamist ja jäätmeid käsitlevate normide killustatust.

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

Üldiselt kehtib reegel, et kui Euroopa Komisjon teeb ettepaneku õigusaktide muutmiseks, peavad Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu need muudatused heaks kiitma, enne kui need saavad jõustuda. Seda protsessi, mille käigus Euroopa Parlament ja Euroopa Liidu Nõukogu saavad võrdsetel alustel teha ettepanekuid Euroopa Komisjoni ettepaneku muutmiseks, nimetatakse seadusandlikuks tavamenetluseks. Seetõttu on Euroopa Parlamendil olnud siseturu arengut ja kaupade vaba liikumist reguleerivate normide kujundamisel kindel roll.

A. Ühtlustamine ja tooteohutus

Euroopa Parlament on tugevalt toetanud siseturu väljakujundamist. Ta rõhutas Euroopa Komisjoni 1985. aasta valges raamatus esitatud „uut lähenemisviisi“ riiklike õigusaktide ühtlustamisele, et hõlbustada kaupade vaba liikumist, ning tal oli oluline roll ühtlustamisdirektiivide kujundamisel, mille tulemusel loodi 1993. aastal ühtne turg.

Samuti osales ta aktiivselt uue õigusraamistiku väljatöötamises. Tegemist on 2008. aastal vastu võetud meetmepaketiga, mille eesmärk oli parandada kaupade siseturgu. Sellega tugevdati turujärelevalve eeskirju, millega tagatakse, et ELi turul olevad toiduks mittekasutatavad tooted ei ohusta tarbijaid ja töötajaid, ning parandati hindamiste kvaliteeti, et tagada toodete vastavus ELi standarditele. Sellega seoses olid Euroopa Parlamendi prioriteedid järgmised:

— tagada, et kõik turuosalised vastutavad toodete nõuetele vastavuse ja ohutuse eest;

— suurendada CE-märgise (*Conformité Européene*) nähtavust ja arusaadavust tarbijate seas, mis näitab, et toode vastab ELi toote-eeskirjades sätestatud nõuetele.

Euroopa Parlament osales veel üheksa direktiivi vastavusse viimises selle raamistikuga. Neis reguleeritakse mitmesuguseid tooteid, sealhulgas lifte, pürotehnilisi tooteid ja lõhkeaineid.

Aastatel 2009–2011 alustas Euroopa Komisjon tööd ettepanekuga vaadata läbi 2001. aasta üldise tooteohutuse direktiiv. Killustatud ja kattuvad eeskirjad ja kohustused tekitasid ettevõtjates ja riikide ametiasutustes segadust ning läbivaatamise eesmärk oli asjaomaseid protsesse ühtlustada ja lihtsustada. Euroopa Parlament esitas 2011. aasta märtsis kõnealuse läbivaatamise ettepaneku kohta resolutsiooni, milles ta kutsus üles looma kõigi toodete jaoks ühtse turujärelevalvesüsteemi. Selle tulemusena koostati 2013. aastal tooteohutuse ja turujärelevalve pakett, mis koosneb kahest määrusest, mille eesmärk on tõhusa turujärelevalve abil parandada tarbijate jaoks tooteohutust ja siseturu toimimist.

2019. aasta aprillis võttis Euroopa Parlament vastu määruse turujärelevalve ja toodete vastavuse parandamiseks. 2021. aastal avaldas Euroopa Komisjon uue ettepaneku, et tagada toiduks mittekasutatavate tarbekaupade ohutus. Euroopa Parlament kiitis 2023. aasta märtsis ametlikult heaks ajakohastatud reeglid, mille eesmärk on tagada ranged ohutusstandardid kõigile ELis müüdavatele toodetele nii internetis kui ka väljaspool seda, mille tulemusena võeti 2023. aasta mais vastu üldise tooteohutuse määrus.

B. Standardimine

Siseturu nõuetekohase toimimise tagamisel on keskne tähtsus standardimisel. Ühtlustatud ELi standardid aitavad tagada kaupade vaba liikumise siseturul, võimaldavad ELis tegutsevatel ettevõtjatel muutuda konkurentsivõimelisemaks ning kaitsevad tarbijate tervist ja ohutust ning keskkonda.

Euroopa Komisjon võttis 2. veebruaril 2022 vastu standardimisstrateegia, et edendada vastupidavat, rohelist ja digitaalset ühtset turgu, tehes ettepaneku 2012. aasta standardimismääruse muutmiseks. Selle tulemusena võeti 2022. aasta detsembris vastu määrus, millega ajakohastatakse ELi õigusraamistikku seoses ELi standarditega. 23. jaanuaril 2023 korraldas Euroopa Parlamendi siseturu- ja tarbijakaitsekomisjon (IMCO) kuulamise, et arutada Euroopa Komisjoni ja erinevate sidusrühmade osalusel standardimispoliitika varasemaid ja tulevasi suundi.

Tuginedes uuele standardimisstrateegiale, avaldas Euroopa Komisjon 30. märtsil 2022 ettepaneku ehitustoodete turustamise ühtlustamise kohta. Euroopa Parlament pidas selles küsimuses nõukoguga läbirääkimisi, mille tulemusel võeti 27. novembril 2024 vastu määrus, milles sätestatakse ehitustoodete ühtlustatud turustusnormid. Need uued ühtlustatud normid:

— viivad ehitussektori ettevõtjaid käsitlevad sätted kooskõlla uue õigusraamistiku ning turujärelevalve ja ökodisaini määrustega;

— loovad ehitustoodete digitaalse tootepassi süsteemi;

— kehtivad ka kasutatud ja taastatud toodete suhtes spetsiaalsete tehniliste kirjelduste abil.

C. Tervishoiu- ja hädaabirakendused

Euroopa Parlament on koondanud oma jõupingutused ka õigusaktidele, milles käsitletakse gaasiseadmeid, meditsiiniseadmeid ja isikukaitsevahendeid.

Parlament hääletas ka eCall-süsteemi määruse poolt, milles sätestatakse regulatiivsed, tehnilised ja ohutusnõuded sõidukisisesele eCall-süsteemile, mis hoiatab kõigis ELi riikides raske õnnetuse korral automaatselt lähimat hädaolukorrale reageerimise keskust, edastades asukoha, õnnetuse toimumise aja, sõiduki VIN-koodi ja liikumissuuna. Selle määrusega muudeti kohustuslikuks eCall-süsteemi paigaldamine igale uuele auto või väikese tarbesõiduki mudelile, mis on saanud tootmise tüübikinnituse pärast 31. märtsi 2018.

Lisaks võttis Euroopa Parlament 2019. aastal ringmajanduse paketi raames vastu õigusakti, et ühtlustada väetiste, sealhulgas ringlussevõetud või orgaanilistest materjalidest valmistatud väetiste siseturu eeskirju, ning kehtestab eeskirjad CE-

märgist kandvate ELi väetisetoodete kohta, sealhulgas saasteainete ja haigusi põhjustavate mikroorganismide piirangud.

D. COVID-19 pandeemia

COVID-19 pandeemia puhkemine Euroopas 2020. aasta alguses kujutas endast väljakutset siseturule. Viiruse nakkavuse tõttu oli vaja piirata inimeste liikumist ELis ja riigipiiride ületamine muutus sellega seoses jäigemaks. 2020. aasta aprillis võttis Euroopa Parlament vastu resolutsiooni ELi kooskõlastatud meetmete kohta võitlusel pandeemia ja selle tagajärgedega. Ta rõhutas selles kriitilist vajadust säilitada kaupadele avatud ELi sisepiirid, toonitades ühtse turu rolli ELi kollektiivses jõukuses ja keskse vastusena kriisile. See koostööpõhine lähenemisviis oli väga oluline, et võimaldada esmatarbekaupadel, sealhulgas meditsiinitarvetel ja -seadmetel, liikuda kogu ELis, leevendades riikide kehtestatud piiripiirangute mõju.

Euroopa Parlamendi poolt 2021. aasta veebruaris läbi viidud järeluuringus vaadeldi pandeemia mõju kaupade vabale liikumisele ja tarbijakaitsele ning pakuti välja lisameetmed, et suurendada ühtse turu vastupanuvõimet tulevastele kriisidele.

E. Tolliküsimuste ühtlustamine

Euroopa Parlamendil on olnud oluline roll tolliprotsesside ühtlustamisel, mille tulemusel loodi 2022. aasta määrusega ELi tollivaldkonna ühtne teeninduskeskkond. See on **elektrooniliste teenuste kogum**, mis võimaldab vahetada teavet tolliasutuste, Euroopa Komisjoni, ELi riikide ametiasutuste ja ettevõtjate elektrooniliste süsteemide vahel.

Määrust, millega see kehtestati, hakati kohaldama alates 2022. aasta detsembrist, välja arvatud mõned normid, mida hakatakse kohaldama alates 2031. aasta detsembrist. Määrusega

— sätestatakse normid digitaalse halduskoostöö ja teabevahetuse parandamiseks tolliasutuste ja muude valitsusasutuste vahel, kes vastutavad tolliväliste formaalsuste – muudes ELi õigusaktides kui tollialastes õigusaktides sätestatud eeskirjade – täitmise tagamise eest ELi piiril ELi eri vastutusvaldkondades, nagu tervishoid ja ohutus, keskkonnakaitse, kalandus, põllumajandus ja turujärelevalve;

— luuakse tsentraliseeritud süsteem, mida nimetatakse ELi tollivaldkonna ühtse teeninduskeskkonna sertifikaatide vahetamise süsteemiks, et parandada ettevõtjate poolt tollile, Euroopa Komisjonile ja ELi riikide ametiasutustele esitatud andmete jagamist ja töötlemist, tagades, et need asutused saavad andmed reaalajas;

— nõutakse, et ELi liikmesriigid looksid ja haldaksid süsteeme ja teenuseid, mida nimetatakse riiklikeks tollivaldkonna ühtseteks teeninduskeskkondadeks, et võimaldada teabevahetust oma tolliasutuse, riiklike ametiasutuste, Euroopa Komisjoni ja ettevõtjate elektrooniliste süsteemide vahel.

Järgnevas etapis, mis algab 2031. aastal, võetakse kasutusele ettevõtjate ja valitsuste vaheline andmejagamissüsteem, et lihtsustada tollivormistust kaupade importimise või eksportimisega tegelevate ettevõtjate jaoks. Selle eesmärk on märkimisväärselt vähendada praegusi kaubandustõkkeid.

2022. aasta detsembris analüüsiti Euroopa Parlamendi uuringus ELi riikide erinevaid tollilubade andmise menetlusi ELi sisenevate toodete puhul. Leiti, et need erinevad menetlused tekitavad kaubandustõkkeid ja moonutusi siseturul, ning üheks pakutud lahenduseks sellele probleemile oli Euroopa tolliameti loomine.

Lisaks tegi Euroopa Komisjon 2023. aasta mais ettepaneku vaadata läbi ELi tollialased õigusaktid. Ettepanekule oli lisatud teatis „Tollireform: tolliliidu viimine järgmisele tasemele", mis oli suur jõupingutus ELi tolliraamistiku ajakohastamiseks. Ajakohastamise ettepaneku oluline osa on ELi tolliandmekeskuse loomine, mida haldab hiljuti loodud ELi Tolliamet. See keskus kogub, töötleb, ühendab ja säilitab kõiki asjakohaseid andmeid, hõlbustades seeläbi:

— pettuste ja mittevastavuste avastamist;

— andmevahetust ELi ja kolmandate riikide vahel;

— koostööd ELi eri riikide tolliasutuste vahel.

2024. aasta märtsis võttis Euroopa Parlament vastu seisukoha ettepaneku kohta, milles väljendas heameelt ELi Tolliameti ja tolliandmekeskuse tulevase loomise üle. Nõukogu ja Euroopa Parlament jõudsid 26. märtsil 2026 pöördelise tähtsusega poliitilisele kokkuleppele ELi tolliõiguse märkimisväärses läbivaatamises alates 1968. aastast, millega muudetakse liidu tolliseadustikku ning kehtestatakse uus andmepõhine tolliraamistik, keskne tolliandmekeskus, uus usaldus- ja kontrollipõhimõttel tegutseva kaupleja staatus ning väikese väärtusega postipakke käsitlevad meetmed.

Käesoleva teabelehe on koostanud Euroopa Parlamendi majandus- ja kasvupoliitika osakond. Lisateavet selle teema kohta leiate Euroopa Parlamendi siseturu- ja tarbijakaitsekomisjoni veebisaidilt.

Barbara MARTINELLO
04/2026